

УДК 343.132.05:343.91-058.53

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.17>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП (ОБ'ЄДНАНЬ)

Ларкін М.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності,
Запорізький національний університет
ORCID: 0000-0002-4676-460X*

Ларкін М.О. Зарубіжний досвід розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

У статті розглянуті окремі питання зарубіжного досвіду розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Наголошується, що вивчення зарубіжного досвіду розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), сприятиме розробці та удосконаленню рекомендацій з розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень в Україні.

Проаналізовані особливості виявлення, розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) у Франції, Німеччині, Нідерландах, Канаді та США.

Найчастіше французька молодь може об'єднуватися у неформальні групи у зв'язку зі спільним місцем проживання (вулиця, район, місто), через расову, національну приналежність, політичні погляди, соціальні кризи тощо. Складнощі з розслідуванням злочинної діяльності неформальної молоді у Франції пов'язані з активним використанням соціальних мереж для підготовки та приховування скоєних правопорушень, організованістю банд, збільшенням їх кількості, великим суспільним резонансом.

Усі молодіжні неформальні групи (об'єднання) у Німеччині можна розділити на 3 види: 1) об'єднання молоді, які є мігрантами, біженцями та спільно проводять вільний час, проживають на одній вулиці, в одному районі; 2) неонацистські об'єднання молоді; 3) об'єднання молоді на ґрунті політичних поглядів та протестних настроїв.

Бум молодіжної злочинності у Нідерландах припав на початок 80-х рр. Але виважена попереджувальна робота, починаючи з 1985 р., дала результати. Активна боротьба ведеться з молодіжними неонацистськими групами (об'єднаннями) у мережі Інтернет.

У Канаді нараховується 434 молодіжні банди, які налічують приблизно 7070 членів. Найбільша концентрація молодіжних банд у Британській Колумбії, Саскачевані, Манітобі та Онтаріо.

У 50-х рр. XX ст. американська молодь та зокрема студентство вперше проявили себе як активна політична сила, здатна відстоювати свої позиції нарівні з політичними партіями та «дорослими» громадськими організаціями. Молодь того часу виступала за громадянські свободи – свободу слова, організацій, зборів і т. ін. Але молодіжні неформальні групи у США це не лише субкультурний феномен, а й банди, які на ґрунті пропагування ідей, поглядів, способу життя активно займаються злочинною діяльністю.

Ключові слова: зарубіжний, досвід, розслідування, злочин, молодь, неформальна група.

Larkin M.A. Foreign experience of investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations).

The article deals with specific issues of foreign experience in investigating crimes committed by members of informal youth groups (associations). It is emphasized that the study of foreign experience in the investigation of crimes committed by members of youth informal groups (associations) will contribute to the development and improvement of recommendations for the investigation of the corresponding category of criminal offenses in Ukraine.

The peculiarities of detection and investigation of crimes committed by members of youth informal groups (associations) in France, Germany, the Netherlands, Canada and the USA are analyzed.

Most often, French youth can unite in informal groups in connection with a common place of residence (street, district, city), because of race, nationality, political views, social crises, etc. Difficulties in investigating the criminal activities of informal youth in France are associated with the active use of social networks for the preparation and concealment of committed offenses, the organization of gangs, an increase in their number, and a great public outcry.

All youth informal groups (associations) in Germany can be divided into 3 types: 1) associations of young people who are migrants, refugees and spend their free time together, live on the same street, in the same district; 2) neo-Nazi youth associations; 3) unification of youth on the basis of political views and protest sentiments.

The boom in youth crime in the Netherlands occurred in the early 1980s. But a balanced preventive work, starting in 1985, gave results. An active struggle is being waged against youth neo-Nazi groups (associations) on the Internet.

There are 434 youth gangs in Canada with approximately 7,070 members. The greatest concentration of youth gangs in British Columbia, Saskatchewan, Manitoba and Ontario.

In the 50s. XX century. American youth, and students in particular, showed themselves for the first time as an active political force, able to defend their positions on an equal footing with political parties and «adult» public organizations. The youth of that time advocated civil liberties – freedom of speech, organizations, meetings, etc. But informal youth groups in the USA are not only a subcultural phenomenon, but also gangs that actively engage in criminal activities based on the promotion of ideas, views, and lifestyles.

Key words: foreign, experience, investigation, crime, youth, informal group.

Постановка проблеми. Початок XXI ст. окреслив глобальні виклики щодо протидії молодіжній злочинності, яка перебуває у стані глибинних соціально-політичних протиріч. Сучасні молоді люди об'єднуються на ґрунті пропагування ідей, теорій, вірувань, спільного проживання та намагаються діяти усупереч усталеним нормам моралі та закону.

Дослідження питань розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), є гострою проблемою з якою стикаються правоохоронні органи різних країн світу. Дійсно, «молодь знаходиться в авангарді суспільного прогресу» [1, с. 3] та різко протестує проти політики конформізму.

Вивчення зарубіжного досвіду розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), сприятиме розробці та удосконаленню рекомендацій з розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень в Україні.

Основною метою статті є аналіз зарубіжного досвіду розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Виклад основного матеріалу.

Франція. Головне управління громадської безпеки Франції (DCSP) 26.03.2009 р. представило доповідь, згідно з яким у країні налічується 222 молодіжні банди, куди входять майже 2500 чоловік. При цьому 79 % молодіжних угруповань діють в паризьких передмістях, особливо в Ессон і Сен-Сан-Дені. Лише 21 % від загального числа банд припадає на провінцію. На відміну від США, де молодіжні угруповання можуть становити тисячі осіб, банди паризьких передмість за чисельністю не перевищують 50 осіб. 56 % цих угруповань мають «неформальний» характер. Решта 44 % угруповань є «структурованими». Вони утворюються навколо ватажка і його заступників у віці 20-30 років. У цих бандах вироблено спільний код поведінки, члени часто носять характерні прикраси або ж знаки на одязі, що символізують їх приналежність до конкретної угрупованні. У таких об'єднаннях немає лідера, головне для їх членів – прив'язаність до району проживання. В основному в неформальні об'єднання входять молоді люди двадцяти років [2]. Проте прослідковується тенденція до зниження віку членів молодіжних неформальних груп. Так, 13.01.2018 р. біля площі Бастилії близько 30 молодих людей віком від 13 до 18 років з двох конкуруючих між собою груп з 11-го та 19-го районів Парижу влаштували бійку у результаті якої загинув 15-річний хлопець, який помер від смертельного ножового поранення. Досить цікавим є той факт, що підлітки віком від 13 до 18 років переважно походять зовсім не з «поганих» районів та бідних родин [3].

Потерпілими від дій молодіжних груп можуть бути випадкові перехожі, які не мають жодного відношення до протистоянь між конкуруючими бандами [4].

Найчастіше французька молодь може об'єднуватися у неформальні групи у зв'язку зі спільним місцем проживання (вулиця, район, місто), через расову, національну приналежність, політичні погляди, соціальні кризи тощо. Здійснюються спроби заборонити політичні рухи, наприклад ультраправі, адже вони можуть здійснювати расистські напади та бути учасниками масових заворушень [5].

Складнощі з розслідуванням злочинної діяльності неформальної молоді у Франції пов'язані з активним використанням соціальних мереж для підготовки та приховування скоєних правопорушень, організованістю банд, збільшенням їх кількості, великим суспільним резонансом.

Німеччина. З 2014 до 2016 року кількість зареєстрованих поліцією насильницьких злочинів збільшилася у німецькій федеральній землі Нижня Саксонія на 10,4 %. У переважній більшості випадків (92,1 %) такий приріст викликаний біженцями [6].

Згідно зі статистикою, оприлюдненою Федеральним управлінням кримінальної поліції (ВКА), у 2022 році кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, зросла на третину порівняно з попереднім роком [7].

Усі молодіжні неформальні групи (об'єднання) у Німеччині можна розділити на 3 види:

1. *Об'єднання молоді, які є мігрантами, біженцями та спільно проводять вільний час, проживають на одній вулиці, в одному районі.*

Станом на червень 2023 р. в офіційно визнаному статусі біженця у Німеччині проживали близько 44,5 тисяч осіб – здебільшого громадяни Туреччини, Сирії та Ірану. У центральному реєстрі іноземних громадян на обліку перебувають 755 тисяч втікачів, які отримали захист відповідно до Женевських конвенцій. Здебільшого це громадяни Сирії, Іраку та Афганістану. Відповідно до даних уряду, наданих у відповідь на депутатський запит, 307 тисяч людей проживають у Німеччині з тимчасовим дозволом на перебування через неможливість повернення на батьківщину [8].

2. *Неонацистські об'єднання молоді.* Прикладом їх діяльності може слугувати випадок, що стався у м. Пірна. 15 людей у характерному для неонацистів одязі провокували учасників демонстрації проти правопопулістів з партії «Альтернатива для Німеччини» та правого екстремізму [9].

Вкрай жахливим стало викриття угруповання неонацистів, члени якого протягом 10 років вбивали мігрантів з мусульманських країн. На рахунку угруповання з Сні (Тюрінгія), до якого входили щонайменше троє людей – двоє чоловіків і жінка, вбивства дев'яти іноземців та однієї співробітниці поліції. За інформацією слідства, угруповання «Націонал-соціалістичне підпілля» було організоване в 1998 р. За час існування NSU члени угруповання вбили, за даними прокуратури, десять людей: вісім німецьких турків, грека і співробітницю поліції. Злочини були скоєні в Нюрнберзі, Гамбурзі, Мюнхені, Дортмунді і Касселі. Окрім вбивств, їм також інкримінують низку підпалів [10].

Уряд ФРН, на запит фракції Лівой партії в Бундестазі, оприлюднив звіт про міжнародні зв'язки неонацистів Німеччини з праворадикальними угрупованнями в Україні [11].

3. *Об'єднання молоді на ґрунті політичних поглядів та протестних настроїв.* Для зазначених молодіжних неформальних груп характерним є вчинення кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності (масові заворушення, хуліганства тощо).

У 2009 р. в Німеччині відбулися студентські страйки і демонстрації. Десятки тисяч молодих людей вийшли на вулиці міст, аби вказати на недоліки Болонського процесу [12].

У січні 2024 р., перед відомством канцлера в Берліні, пройшла демонстрація під гаслом «Захистимо демократію: разом проти правих» [13] за участі різних молодіжних неформальних рухів.

Нідерланди. Бум молодіжної злочинності у Нідерландах припав на початок 80-х рр. Але виважена попереджувальна робота, починаючи з 1985 р., дала результати.

Досліджували вплив цінностей, друзів і родичів, вивчали, як відображається вуличний фактор на дітях і з'ясували, що є дві слабкі ланки – сім'я і школа. На сьогодні – робота ведеться на всіх фронтах. Є спеціальний сайт, де кожен небайдужий може повідомити про проблему. Чи це дитина, в якій не все добре вдома, чи сусід, який спостерігає за чимось підозрілим.

В'язниця для нідерландського підлітка – дуже далека перспектива. Якщо він і потрапляє під увагу поліції, за ним встановлять моніторинг. При чому слідкувати і перевіряти, де перебуває дитина і що вона робить, будуть не поліцейські, а небайдужі громадяни-волонтери.

Вважається, що чим краще підліток інтегрований в соціум, тим менше у нього проблем із законом. Порушнику пропонують гуртки, групи особистого розвитку, спорт. Якщо і на цьому етапі не вберегли – пряма дорога до психологів [14].

Активна боротьба ведеться з молодіжними неонацистськими групами (об'єднаннями) у мережі Інтернет. У Нідерландах фонд «Маджента» через свій відділ скарг на дискримінацію в Інтернеті зумів, починаючи з 1997 р, добитися видалення кількох тисяч проявів мови ворожнечі з Інтернету, надсилаючи вимоги про видалення контенту його авторам або власникам сайтів, які містили мову ворожнечі. Нідерланди мають жорстке антидискримінаційне законодавство, тому у 95% випадків звернення уваги авторів або власників на незаконність матеріалів було достатньо для того, щоб добитися їх видалення [15, с. 70].

У нідерландському місті Дордрехт суд визнав 28-річного чоловіка винним у стелсингу й засудив до трьох місяців умовного ув'язнення, що стало першим подібним вироком [16].

Канада. У Канаді нараховується 434 молодіжні банди, які налічують приблизно 7070 членів. Найбільша концентрація молодіжних банд у Британській Колумбії, Саскачевані, Манітобі та Онтаріо [17].

Статистичне управління Канади повідомило, що у 2020 р. до поліції надійшло 2669 повідомлень про злочини на ґрунті ненависті – це найбільша кількість з того часу, як у 2009 р. стали відстежувати ці дані. При цьому загальний рівень зареєстрованих злочинів, за винятком порушень правил дорожнього руху, у період з 2019 до 2020 р. знизився на 10 відсотків. Статисти стверджують, що кількість зареєстрованих поліцією злочинів на ґрунті ненависті, спрямованих проти раси чи етнічної приналежності людей, у 2020 році зросла на 80 відсотків у порівнянні з 2019 р. [18].

Опитування канадської поліції щодо молодіжних банд та інші джерела свідчать про те, що члени молодіжних банд перебувають у багатьох етнічних, географічних, демографічних та соціально-економічних контекстах [19]. Однак молодь, яка ризикує приєднатися до банд або вже залучена до банд, як правило, належить до груп, які страждають від нерівноправності та соціальної несправедливості [20]. Молодь аборигенів є більш вразливою до вербування у банди та організованої злочинності, ніж молодь неаборигенів, і їх кількість та вплив у Західній Канаді зростають [21].

Результати опитування канадської поліції щодо молодіжних банд та інші джерела свідчать про те, що молодіжні банди викликають дедалі більше занепокоєння в багатьох канадських юрисдикціях. Порівняння між двома країнами показує, що у Сполучених Штатах відсоток молодіжних угруповань майже вдвічі більший ніж у Канаді [22].

США. У 50-х рр. ХХ ст. американська молодь та зокрема студентство вперше проявили себе як активна політична сила, здатна відстоювати свої позиції нарівні з політичними партіями та «дорослими» громадськими організаціями. Молодь того часу виступала за громадянські свободи – свободу слова, організацій, зборів і т. ін. Так, було створено Американську асоціацію студентів університетів за академічну свободу, Студентський союз за громадянські свободи, члени яких виступали проти обмеження демократичних прав і свобод. Молодь також була стурбована проблемою голоду. Вона піклувалася про інших людей в зарубіжних країнах. Так, в 1985 році організатори проекту «Діти для дітей» подали посильну допомогу голодуючим дітям Ефіопії: у ході виконання цього проекту групі дітей із Нью-Йорка вдалося зібрати 250 тисяч доларів. Того ж 1985 року в рамках благодійної програми «Допомога заради життя» в Англії та Сполучених Штатах були одночасно проведені два концерти рок-музики, під час яких було зібрано 40–50 мільйонів доларів для подання допомоги голодуючим в Африці.

Величезну активність проявляли релігійні молодіжні організації. У їхніх акціях одне з основних місць посідали вимоги ввести в школах молитви, а також звільнити від податків релігійні та приватні школи. Ці цілі відстоювали організації «Голос християнина», Національна християнська коаліція дій, Християнська асоціація молодих людей [23].

Але молодіжні неформальні групи у США це не лише субкультурний феномен, а й банди, які на ґрунті пропагування ідей, поглядів, способу життя активно займаються злочинною діяльністю.

Згідно з опитуванням правоохоронних органів уряду США, на початку 2010-х рр. у США налічувалося близько 30 000 банд і 850 000 членів банд. Майже половина всіх членів банди – латиноамериканці, приблизно одна третина – афроамериканці, і приблизно одна десята – білі. Понад 90 % членів банди – чоловіки, більшість з яких – дорослі (18 років і старше). Відсоток дорослих учасників банди найбільший у великих містах, де банди створені найдовше. Банди, як правило, «самозберігаються», тому що вони постійно вербують молодших членів. Банда створює власну культуру. Ця культура покликана відокремити групу від конкуруючих банд і від суспільства в

цілому. Банда може носити одяг певного кольору чи стилю або демонструвати унікальні символи в татуюваннях і графіті. Члени банди також можуть використовувати характерну мову або жести руками. Діяльність банди зазвичай зосереджена на розширенні влади групи або заробітку грошей. Найпоширенішим злочином угруповань є збут наркотиків. Банди також відповідальні за багато насильницьких злочинів, включаючи напади, пограбування, стрілянину з автомобіля та вбивства. Значний вплив на діяльність банд у 2000-х і 2010-х рр. мав розвиток соціальних мереж, таких як Facebook і Twitter. Банди використовують соціальні мережі, щоб спілкуватися одна з одною, нападати на суперників і залучати нових членів [24].

Значний науковий інтерес представляють порівняльні дослідження у сфері боротьби з молодіжним угрупованнями [25].

Основні висновки. Аналіз зарубіжного досвіду розслідування злочинів, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) має важливе значення для розробки комплексної та окремих методик розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень. Підвищенню рівня дієвості методичних рекомендацій сприятиме ретельне вивчення практичних кейсів країн ЄС, Канади та США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Молодіжні субкультури або неформали: погляд на проблему /Упорядник: Л.Л. Халецька. Полтава: ПОППО, 2008. 53 с.
2. У Франції нарахували дві сотні молодіжних банд. URL: <https://incident.obozrevatel.com/ukr/crime/45720-u-frantsii-narahovali-dvi-sotni-molodizhnih-band.htm>.
3. «Жорстокість та безкарність»: побиття закарпатця у Парижі підняло проблему підліткових банд. URL: <https://www.mukachevo.net/ua/news/view/2340410>.
4. 10 проти одного. Українського підлітка жорстоко побили в Парижі, Франція обурена. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55797468>.
5. У Франції хочуть заборонити ультраправі рухи. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/u-frantsiji-khochut-zaboroniti-ultrapravi-rukhi.html>.
6. Біженці в Німеччині та рівень злочинності: факти і міфи. URL: <https://www.dw.com/uk/a-42017778>.
7. Чому в Німеччині різко зросла дитяча злочинність. URL: <https://www.dw.com/uk/comu-v-nimeccini-rizko-zrosla-ditaca-zlocinnist/a-65185828>.
8. Наплив мігрантів і дилема Німеччини. URL: <https://www.dw.com/uk/napliv-migrantiv-i-dilema-nimeccini/a-66848042>.
9. У Німеччині неонацисти провокували учасників протесту проти крайніх правих. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/23/7178053/>.
10. Банда неонацистів у Німеччині 10 років вбивала мусульман. URL: <https://tsn.ua/svit/banda-neonacistiv-u-nimechchini-10-rokiv-vbivala-musulman.html>.
11. Уряд Німеччини розповів про зв'язок місцевих неонацистів і радикалів з Україною. URL: https://zaxid.net/uryad_nimechchini_rozpoviv_pro_zvyazok_mistsevih_neonatsistiv_i_radikaliv_z_ukrayini_n1514795.
12. Усі на барикади! – студентські протести в Німеччині. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1880717.html>.
13. У Німеччині тривають протести проти правих радикалів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3816361-u-nimeccini-trivaut-protesti-proti-pravih-radikaliv.html>.
14. Дитяча злочинність. Досвід Європи: що загрожує неповнолітнім на прикладі Нідерландів? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28884786.html>.
15. Злочини на ґрунті ненависті: попередження та реагування: Інформаційно-довідковий посібник для громадських організацій у регіоні ОБСЄ. Варшава: БДІПЛ, 2015. 92 с.
16. У Нідерландах винесли перший вирок за зняття презерватива під час сексу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/14/7157968>.
17. Youth Gangs. URL: <https://cjr.ufv.ca/wp-content/uploads/2015/03/Youth-Gangs.pdf>.
18. У 2020 році рівень злочинності на ґрунті ненависті зріс на 37%. URL: <https://ukrnews.ca/u-2020-rotsi-riven-zlochynnosti-na-grunti-nenavysti-zris-na-37/>.
19. Astwood Strategy Corporation. 2002 Canadian Police Survey on Youth Gangs. Ottawa: Public Safety and Emergency Preparedness Canada, 2004.

20. Wortley, Scot and Julian Tanner. «Social Groups or Criminal Organizations? The Extent and Nature of Youth Gang Activity in Toronto» in *From Enforcement and Prevention to Civic Engagement: Research on Community Safety* / edited by Bruce Kidd and Jim Phillips. Toronto: Centre of Criminology, University of Toronto, 2004: 59–80.
21. Richter-White, Holly. *Direct and Indirect Impacts of Organized Crime on Youth, as Offenders and Victims*. Ottawa: Royal Canadian Mounted Police, Research and Evaluation Branch, Community Contract and Aboriginal Policing Service, 2003; RCMP, 2006.
22. Youth gangs in Canada: What do we know? URL: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/gngs-cnd/index-en.aspx>.
23. Молодіжний рух у США. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/molodizhnyj-ruh-scha>.
24. Gang. URL: <https://kids.britannica.com/students/article/gang/274489>.
25. Finn-Aage Esbensen, Frank M. Weerman Youth Gangs and Troublesome Youth. Groups in the United States and the Netherlands. *European Journal of Criminology*. 2005. Volume 2 (1). P. 5–37.